DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.02(187).31
УДК 378.147:796] :[17.0221+159.947

Сембрат С.В.
кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент кафедри спортивних ігор
Університету Григорія Сковороди в Переяславі, м. Переяслав
orcid.org/0000-0002-8589-6007
Сембрат А.Л.
кандидат педагогічних наук,доцент кафедри
освітології та педагогічної інноватики
Університету Григорія Сковороди в Переяславі, м. Переяслав
orcid.org/0000-0003-2336-7203

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ЗВО В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті досліджено проблему впливу фізичної культури на формування морально-вольових якостей здобувачів ЗВО, обґрунтований позитивний вплив занять з фізичної культури на підвищення моральних цінностей студентів. Означені форми, методи, засоби які впливають на підвищення рівня моральних якостей, під час виконання конкретної діяльності.

У державних документах з питань національної освітньої політики визначено, що пріоритетними напрямами виховної роботи зі здобувачами у закладах вищої освіти України є моральне, трудове, естетичне, громадянське, екологічне, правове, патріотичне та фізичне виховання.

Загальна мета виховання конкретизується освітніми закладами з врахуванням національно-регіональних, , індивідуальних особливостей, а також «замовленнями» самої особистості – бути щасливою, розумною, здоровою, чесною, відповідальною, організованою та цілеспрямованою людиною.

Ефективність виховного процесу, спрямованого на забезпечення сприятливого для самореалізації спеціаліста середовища, формування громадянина демократичного суспільства, доброго сім'янина, сумлінного і відповідального працівника, споживача духовної культури залежить від реалізації основних принципів, тобто тих вимог, що визначають мету, зміст, методи, організацію виховання.

Проблемою формування вольових якостей здобувачів освітнього процесу засобами фізичної культури в сучасних реаліях є зниження інтересу до фізичної культури та регулярних занять фізичними вправами, низька поінформованість про значення й роль фізичної культури і спорту в житті кожної людини.

Процес формування інтересу до занять фізичними вправами передбачає створення умов для появи пізнавального інтересу, формування позитивного ставлення до предмета й організації діяльності, в умовах якої формується пізнавальний інтерес.

Фізична культура є важливим засобом підвищення соціальної і трудової активності людей, задоволення їх моральних, естетичних та творчих запитів, життєво важливої потреби взаємного спілкування. Сама мета гармонійного розвитку особистості є продуктом історії розвитку людства. Але умови для її реалізації особистість одержує лише на певному етапі історичного розвитку. Всебічний розвиток людині необхідний для того, щоб мати можливість брати участь у всіх напрямках діяльності (професійній, громадській, спортивній, художній тощо.). Але для цього потрібно розвинути структуру особистості, зробити її комунікативною.

Ключові слова: *морально-вольові якості, заклади вищої освіти, здобувач.*

Sembrat S.V., Sambrat A.L. Features of the influence of physical culture on the formation of moral and volitional qualities of the applicants of the HEA in the process of professional training. *The article investigates the problem of the influence of physical culture on the formation of moral and volitional qualities of applicants for higher education institutions, substantiates the positive influence of physical culture and sports classes on the increase of students' moral values. The forms, methods, and means that affect the increase in the level of moral qualities during the performance of specific activities are identified.*

State documents on national educational policy determine that the priority areas of educational work with applicants in higher education institutions of Ukraine are moral, labor, aesthetic, civic, environmental, legal, patriotic, and physical education.

The general goal of education is specified by educational institutions taking into account national and regional, individual characteristics, as well as the "orders" of the individual himself - to be a happy, intelligent, healthy, honest, responsible, organized, and purposeful person.

The effectiveness of the educational process aimed at ensuring a favorable environment for self-realization of a specialist, the formation of a citizen of a democratic society, a good family man, a conscientious and responsible employee, a consumer of spiritual culture depends on the implementation of the basic principles, that is, those requirements that determine the goal, content, methods, and organization of education.

The problem of forming the willpower of participants in the educational process by means of physical culture in modern realities is the decline in interest in physical culture and regular physical exercise, low awareness of the importance and role of

physical culture and sports in the life of every person.

The process of forming interest in physical exercise involves creating conditions for the emergence of cognitive interest, the formation of a positive attitude towards the subject and the organization of activity in which cognitive interest is formed.

Physical culture is an important means of increasing the social and labor activity of people, satisfying their moral, aesthetic and creative needs, and the vital need for mutual communication. The very goal of harmonious development of the individual is a product of the history of the development of mankind. But the conditions for its implementation a person receives only at a certain stage of historical development. Comprehensive development of a person is necessary in order to be able to participate in all areas of activity (professional, social, sports, artistic, etc.). But for this it is necessary to develop the structure of the personality, to make it communicative.

Keywords*: moral and volitional qualities, higher education institutions, applicant.*

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Показниками стану фізичної культури в суспільстві є масовість її розвитку, міра використання засобів фізичної культури у сфері освіти і виховання, рівень здоров'я й усебічного розвитку фізичних якостей людей, рівень спортивних досягнень, наявність і рівень кваліфікації професійних і громадських фізкультурних кадрів, пропаганда фізичної культури і спорту, міра і характер використання ЗМІ у сфері завдань, що стоять перед фізичною культурою, стан науки і наявність розвиненої системи фізичного виховання.

Мета фізичного виховання конкретизується в його завданнях, по-перше полягає в оздоровленні, вихованні і освіті. Відзначено, що оздоровче завдання полягає в гармонійному розвитку форм і функцій організму, спрямованому на зміцнення здоров'я, підвищення стійкої до захворювань організму і його гартування.

Виховне завдання полягає в розвитку рухових якостей людини (сила, швидкість, витривалість та ін.), а також вольових якостей, в умінні протистояти стомленню. Крім того, оздоровче завдання полягає у формуванні життєво важливих рухових умінь, навичок і знань. До других завдань відносяться завдання зв'язку фізичного виховання з іншими сторонами виховання, а саме: моральним, розумовим, трудовим і естетичним. До третіх завдань відносяться завдання суспільно-політичного характеру і полягають у залученні студентської молоді до суспільно-політичної діяльності, у патріотичному вихованні, у зміцненні дружніх зв'язків між спортсменами нашої країни та ін. При цьому, вирішуючи всі ці завдання, необхідно дотримуватися певних принципів, що складаються з усебічного розвитку особистості, оздоровчої спрямованості фізичного виховання, зв'язок фізичного виховання з трудовою і військовою практикою.

Дослідження щодо змін індивідуальних особливостей особистості під впливом фізичної культури, зокрема її вольових якостей, здійснювали науковці-фахівці, зокрема А. Артюшенко, І Бех, Г. Гагаєва, В. Лисяк, С. Шевченко та інші.

Однак у поглядах психологів і педагогів наявні істотні розбіжності щодо змісту, методології, засобів формування вольових якостей вихованців. Так, у дослідженнях А. Артюшенко [1] вказано, що наразі наявні рекомендації фахівців щодо виховання вольових якостей в основному в спортивній діяльності, однак вікові особливості цього процесу в методичних працях не розкрито. У зв'язку з цим на уроках фізичної культури навчання рухів, функціональне навантаження недостатньо узгоджуються з вирішенням виховних завдань.

У дослідженнях В. Лисяк [6] засобом формування моральних і вольових рис характеру здобувачів ЗВО визначають лише спортивну діяльність, за умови виховання морально-вольових якостей та саморегуляції, фізичного розвитку та фізичних досягнень.

Також потрібно вказати на одне з найважливіших завдань, яке повинне вирішуватися на заняттях із фізичної культури, – над впливом цих занять на моральні риси здобувачів, оскільки фізична культура оперують значним обсягом засобів морально-етичного впливу на духовний світ людини. Зросла гостра потреба піднести моральне виховання особистості на якісно новий рівень, значно посилити його результативність.

Завдання дослідження – проаналізувати взаємозв'язок між заняттями фізичною культурою та підвищенням рівня розвитку морально-вольових якостей майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Морально-вольова підготовка має серйозне значення. Вона повинна бути нерозривно пов'язана з іншими видами підготовки - технічною, тактичною та фізичною. Всі вольові якості мають позитивні і негативні полюси прояву: сміливість – страх, впевненість – коливання, тощо. Це вказує на конкретні шляхи та засоби, які необхідно вибрати для виховання морально-вольових якостей у здобувача.

Основними вольовими якостями є: цілеспрямованість, наполегливість і завзятість, рішучість і сміливість, ініціативність і самостійність, витримка і самовладання, дисциплінованість.

Забезпечення духовного розвитку особистості через заняття фізкультурно-спортивною діяльністю набуває великого соціального значення. При характеристиці особистості спортсмена варто, в першу чергу, мати на увазі зрілість його громадянської свідомості, стійкість характеру, високі моральні якості. Безумовно, сам змагальний характер спортивної боротьби часто створює «сприятливі» умови для прояву таких індивідуалістичних рис особистості, як прагнення до рекорду, до перемоги в змаганнях заради особистого успіху і пов'язаних з ним матеріальних благ. У таких спортсменів на першому місці постають індивідуальні інтереси, що нерідко пов'язано з прагненням досягти перемоги будь-якими, в тому числі неспортивними засобами. Це протиріччя є інколи джерелом внутрішніх конфліктних ситуацій, яке породжує боротьбу між суспільними та особистими мотивами спортивної діяльності.

Процес морального виховання здобувача на заняттях з фізичного виховання полягає в закономірному оволодінні ним відповідними знаннями в навчально-виховному процесі, умінні бачити моральну основу в змісті дисципліни й спортивних заходів, систематизувати ці знання та перетворити їх у переконання. Заняття фізичною культурою мають неоціненний вплив на людину, оскільки охоплюють не тільки її фізичну сферу, а й душевну та духовну, – тобто тіло, душу й

дух. Візьмімо, наприклад, спортивні та рухливі ігри. У них розкривається особистість здобувача. Ставлення здобувачів один до одного в запалі спортивної боротьби показує їхній характер.

В результаті дослідження визначено, що приймаючи участь у змаганнях деякі студенти ставлять перед собою мету досягнути позитивного результату для підняття свого престижу, підвищення власної значущості, інші – ідентифікують себе, виходячи з тих цінностей, які переживають у колективі. У зв'язку з цим та з метою виховання вольових якостей науковці рекомендують до програми занять з фізичного виховання включати завдання з додатковими ускладненими вправами. Науковці вважають, що спортивні змагання є найкращим природним стимулом для прояву граничних зусиль: при м'язовій напрузі, при напрузі уваги, при виконанні дій в умовах стомлення, спрямованих на дотримання режиму, на подолання страху й невпевненості.

У спортивних і рухливих іграх, як і в інших видах спорту, є багато такого, що ми зустрічаємо в житті. Вони дають змогу засвоїти певні положення:

В іграх є перемоги та поразки. До перемоги потрібно йти чесно, вона здобувається важко, потрібно заслужити перемогу. Знаємо, що є перемога, шлях до перемоги, але є й поразка. Треба навчитися прийняти та визнати поразку й поводитися гідно. Ідея нагороди, ідея штрафу та покарання. Так само і в житті. Заслужили чесно нагороду – прийміть її.

Проте якщо помилилися, заслуговуємо штрафу, – потрібно прийняти відповідальність за свій вчинок. А хто відходить від правил – одержує покарання.

Спортивні та рухливі ігри сприяють тому, що здобувачі вчаться правильним емоційним стосунками. Вони активізують творчість, уяву, фантазію. Заняття фізичною культурою й спортом виховують волю здобувача. У процесі навчання рухів, удосконалення фізичних якостей обов'язково приводяться в дію, виявляються та розвиваються вольові риси особи. Без цього немислима реалізація жодного завдання на шляху до фізичної досконалості. Серед вольових рис, які найбільше піддаються впливові в процесі фізичного виховання, є такі: цілеспрямованість (підпорядкування всіх сил для досягнення бажаного результату) ; наполегливість (у подоланні труднощів) ; терпеливість, витримка (здатність регулювати власні почуття й настрої) ; рішучість і сміливість (здатність швидко приймати рішення та діяти всупереч небезпеці) ; ініціативність (долання труднощів нестандартними засобами й методами). Специфічними факторами виховання вольових рис є систематичне долання труднощів, які постійно зростають. При цьому труднощі повинні відповідати можливостям студентів. Тобто логіка процесу фізичного виховання й логіка виховання волі збігаються, тому що підпорядковані одним закономірностям і принципам (систематичність, прогресування, доступність).

Оскільки процес фізичного виховання неможливий без прояву вольових зусиль, то вже самі заняття фізичними вправами сприяють вихованню вольових рис.

Формування вольових рис дає здобувачам можливість вільно, у межах усвідомленої необхідності, визначати свою поведінку й діяльність та нести відповідальність за її результати.

Фізична культура в навчальних закладах є наймасовішим засобом формування соціально – активних майбутніх фахівців. Отже, метою фізичного виховання у ЗВО є сприяння підготовці гармонійно розвинених, висококваліфікованих фахівців. Позитивну мотивацію до фізичної культури можна виховувати у здобувачів на заняттях протягом усього терміну навчання у ЗВО. Необхідно розглянути питання про зміну обов'язкових занять на заняття за бажанням. Продумати час для занять фізичною культурою у рамках навчального розкладу, враховуючи форми навчання по інших навчальних дисциплінах.

Таким чином, фізична культура не повинна стати самоціллю, а лише засобом, що підпорядковується меті гармонійного, послідовного, врівноваженого та досконалого формування людини – особистості, яка радісно й охоче виконує свої обов'язки в навчанні, праці й родинному житті, особистості, яка веде здоровий спосіб життя та служить активній і корисній суспільній діяльності.

Висновки. Між заняттями фізичною культурою та підвищенням рівня розвитку моральних цінностей особистості наявний взаємозв'язок. Тому викладач з фізичної культури має широкі можливості для формування моральних рис здобувачів. Важливим у цьому процесі є власний приклад – професійної майстерності, ерудованості, чуйності та володіння високими моральними цінностями.

Зі зростанням рівня спортивної майстерності відбуваються зміни у структурі особистості здобувачів, які займаються спортом, що відображається в якісних показниках розвитку їх індивідуально-психологічних властивостей, зокрема морально-вольових якостей і цінностей.

Література

1.Артюшенко А. О. Виховання вольових якостей в учнів середнього шкільного віку в процесі занять фізичною культурою : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 – теорія і методика виховання / Андрій Олександрович Артюшенко. Київ, 2003. 20 с.

2.Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності: наук.видання / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2006. – 272 с.

3.Березовська І. В. Особливості розвитку вольових якостей студентів у навчально-професійній діяльності: автореф., дис. к. психол. н. 2007. 18 с.

4.Галевич В. Вплив фізичної культури та спорту на моральність студентів. – Режим доступу: http: //www. irbis-nbuv. gov. ua/... /cgiirbis_64. exe?..

5.Головченко О. Формування особистісних якостей підлітків під час занять фізичною культурою / О. Головченко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2012. – №3. – С. 148–153.

6.Лисяк В. М. Оцінка впливу фізичної культури та спорту на формування особистих якостей студентів. – Режим доступу: http: //www. sportpedagogy. org. ua/html/journal/2010-08/10lvnfpq. pdf

7.Сембрат А. Л. Моральне виховання старшокласників у навчально-виховному процесі гімназії : дис. … канд. пед. наук : 13.00.07 / Сембрат Алла Леонтіївна / Державний вищий навчальний заклад "Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ун-т ім. Григорія Сковороди". – Переяслав-Хмельницький, 2007. – 211 с.

8. Шевченко С. Б. Формування особистості та виховання толерантності під час занять з фізичною культурою [Електронний ресурс] / С.Б. Шевченко / Режим доступу : http://shevchenkofizvosp.blogspot.ru/p/blog-page_83.html.

Reference

1. Artyushenko A. O. Education of strong-willed qualities in middle school students in the process of physical education classes: author's abstract. dissertation ... candidate of pedagogical sciences: special 13.00.07 - theory and methods of education / Andriy Oleksandrovych Artyushenko. Kyiv, 2003. 20 p.

2. Bekh I. D. Education of the personality: ascent to spirituality: scientific publication / I. D. Bekh. - Kyiv: Lybid, 2006. - 272 p.

3. Berezovska I. V. Peculiarities of development of strong-willed qualities of students in educational and professional activity: author's abstract, dissertation candidate of psychological sciences 2007. 18 p.

4. Galevich V. The influence of physical culture and sports on the morality of students. - Access mode: http: //www. irbis-nbuv. gov. ua/... /cgiirbis_64. exe?..

5. Golovchenko O. Formation of personal qualities of adolescents during physical education classes / O. Golovchenko // Slobozhansky scientific and sports bulletin. – 2012. – No. 3. – P. 148–153.

6. Lysyak V. M. Assessment of the influence of physical education and sports on the formation of personal qualities of students. – Access mode: http: //www. sportpedagogy. org. ua/html/journal/2010-08/10lvnfpq. pdf

7. Sembrat A. L. Moral education of high school students in the educational process of a gymnasium: dissertation … candidate of pedagogical sciences: 13.00.07 / Sembrat Alla Leontiivna / State higher educational institution "Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda". – Pereyaslav-Khmelnytskyi, 2007. – 211 p.

8. Shevchenko S. B. Formation of personality and education of tolerance during physical education classes [Electronic resource] / S. B. Shevchenko / Access mode: http://shevchenkofizvosp.blogspot.ru/p/blog-page_83.html.

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.02(187).32

Сембрат С.В.,
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID ID: 0000-0002-8589-6007
Погребний В.В.
старший викладач, Університет Григорія Сковороди в Переяславі ORCID ORCID ID: 0000-0001-6374-5817
Кривенко Ю.О.,
кандидат історичних наук, доцент,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID ID: 0000-0001-8114-6543
Кривенко Р.О., старший викладач
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID ID: 0000-0003-3910-1979

ТЕХНОЛОГІЯ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ СПОРТИВНИМИ ІГРАМИ

Представлено технологію оцінювання успішності навчальних досягнень учнів старшої школи під час вивчення спортивних ігор на уроці фізичної культури з урахуванням стану здоров'я, вікових, статевих, морфофункціональних і психічних особливостей розвитку їх організму. Виявлено, що існує багато підходів до удосконалення системи контролю та оцінювання успішності учнів на уроках фізичної культури. Обґрунтована потреба в цілісній розробці цієї проблеми й обґрунтуванні системи контролю та оцінки знань, умінь та навичок учнів, яка б відповідала сучасним вимогам організації освітнього процесу. Показано, що найбільші можливості для здійснення контролюючих та оцінювальних функцій досягаються при використанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, середовища програмування, комп'ютерного тестування, діагностики, вимірювання, хронометрування, кореляційного й регресійного аналізів. За допомогою цих методів забезпечується попередній, поточний і підсумковий контроль навчальних досягнень учнів, побудований з урахуванням результатів вихідних обстежень здатний не тільки аналізувати поточні рухові можливості, а й прогнозувати рухову обдарованість тих, хто займається. Визначено організаційно-методичні умови здійснення оцінювання навчальних досягнень учнів старшої школи під час занять спортивними іграми, реалізація яких дасть можливість об'єктивно здійснювати оцінку навчальних досягнень та вносити корективи під час формування спеціальних рухових дій школярів у процесі занять спортивними іграми.

Ключові слова: *спортивні ігри, контроль, оцінювання, навчальні досягнення, школярі, інфокомунікаційні технології.*

Sembrat S.V., Pogrebny V.V., Kryvenko Yu.O. Technology of assessing the academic achievements of high school students in physical education lessons during sports games. *The technology of assessing the academic achievements of high school students during the study of sports games in a physical education lesson is presented, taking into*